

HUKUK EĞİTİMİNDE ÇITAYI YÜKSELTMEK (2022)

Prof. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN*

GİRİŞ

Ülkemizin aydın kesiminin önemli bir kısmını hukukçular teşkil etmektedir. Bu yüzden hukuk eğitiminde kalitenin artması, ülkenin gelişmesi ve ileriye gidebilmesi için şarttır. İlerleyebilmek ve geleceğe güvenle bakabilmek için eğitime ve bilhassa hukuk eğitimine büyük değer vermek gerekmektedir. Başta devlet yönetimi olmak üzere birçok idarî kademede hukukçuların bulunması, hukukçuların en donanımlı şekilde yetiştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu yüzden hukuk eğitimindeki kalitenin artırılması hayatî öneme haizdir.

Hukuk eğitiminde kalitenin artırılabilmesi için kanaatimce atılması gereken ilk adım, temel bir zihniyet değişiminin yapılmasıdır¹. Bu da sürecin üniversite sınavının öncesinden, lise eğitiminden itibaren ele alınıp değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yapılması gerekenler kanaatimce şu şekilde belirtilebilir:

I. FAKÜLTE ÖNCESİ AŞAMA

Hukukçunun en temel özelliklerinden birisi dili iyi kullanabilmesi, kendisini iyi ifade edebilmesidir. Bunun için ilk ve orta öğretimin önemi büyüktür. Özellikle lise döneminde verilecek eğitim büyük önem arz etmektedir. Türk dili, hitabet, edebiyat, güzel konuşma ve yazma derslerine ağırlık verilmelidir. Hukuk fakültesi tercihinde bulunacak öğrencilerin lisede bu temel dersleri almaları sağlanmalıdır.

Günümüzde başta üniversite giriş sınavları olmak üzere birçok sınavın test usulünde yapılması, öğrencilerin yazma becerilerinin yanı sıra kendilerini ifade etme, muhakeme yapma yeteneklerini köreltmektedir. Lise döneminde öğrencilere dili iyi kullanma, kompozisyon yazma gibi temel beceriler kazandırılmalıdır. Öğrencilerin Türk diline hâkim olmaları gelecekteki başarıları için şarttır.

Sınavların klasik usulde yapılması sağlanmalıdır. Bu sayede öğrencilerin kendilerini ifade etme ve muhakeme yetenekleri gelişecektir. Güzel yazma dersleriyle de klasik sınavlar desteklenmelidir.

Hukukçunun temel özelliklerinden birisi muhakeme yapmasıdır. Bu hususta matematik, felsefe ve mantık gibi derslere de önem verilmelidir. Kelime hazinesi zenginleşen,

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

¹ Tıp, mühendislik, eğitim bilimleri, temel bilimler gibi diğer tüm branşlar bakımından bu zihniyet değişiminin sağlanması gerekir. Çünkü ülkemizdeki yükseköğretimdeki eğitim sorunu sadece hukuk fakülteleri bakımından söz konusu değildir. Bütün alanlar itibarıyla genel bir sıkıntının bulunduğu inkâr edilemez.

dile hâkimiyeti olan ve matematik gibi bilgilerle de dolu olarak yetiştirilen bir öğrencinin muhakeme yapma yeteneği de elbette çok daha gelişecektir.

II. ÜNİVERSİTEYE GİRİŞ SINAVI SÜRECİ

Üniversiteye giriş sınav sisteminin de ülkenin önde gelen bilim insanlarının yapacakları çalışmalar doğrultusunda yeniden gözden geçirilip tasarlanması gerekmektedir. Hukuk fakültelerine giriş için önceki dönemlerde sözel puan aranmakta iken, son yıllarda eşit ağırlık (Türkçe-Matematik) puanı istenmektedir. Matematik gibi derslerin önemi inkâr edilemez. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere Türkçe, edebiyat, güzel konuşma yazma gibi derslerin de hukuk eğitimi alacak öğrenciler için vazgeçilmez öneme sahip olduğu yadsınamaz. Bu itibarla sadece sayısal eğitimi alan bir öğrencinin eşit ağırlık puanının yüksek olacağı, lisede edebiyat gibi dersleri almadan da hukuk fakültesine girebileceği düşünüldüğünde; lisede sayısal öğrencilerine de edebiyat, felsefe gibi dersleri vermek gerekeceği sonucuna ulaşılabacaktır. Kaldı ki bu tür dersleri yalnız sosyal bilimler alanında tercih yapacak öğrencilere değil, aynı zamanda salt sayısal tercih yapılarak girilecek bölümlere gidecek öğrenciler için de vermek, kanaatimce çok faydalı olacaktır. Mesela bir tıp öğrencisinin de lisede edebiyat, güzel konuşma-yazma gibi dersleri alması, onlara da zenginlik katacaktır.

III. HUKUK FAKÜLTESİ TERCİH AŞAMASI

Ülkemizdeki hukuk fakültelerinin ve mezun olan öğrencilerinin sayısının çokluğuna ve bununla orantılı olarak öğretim üyesi sayısının yetersizliği ve bu yüzden eğitimin çoğu yerde istenen kalite seviyesinde gerçekleştirilememesi gerçeği karşısında, üniversite giriş sınavlarında doğrudan hukuk fakültesi tercihi yapılmaması düşünülmelidir. Önce bir ön lisans programı tamamlanmalıdır. Bununla bağlı olarak hukuk fakültelerinin ve kontenjanların sayısının azaltılması gündeme gelmelidir.

A. HUKUK EĞİTİMİNDEN ÖNCE TEMEL BİR ÖNLİSANS EĞİTİMİ ALINMASI DÜŞÜNÜLMELİDİR

Diğer ülke örnekleri incelenerek, hukuk eğitiminden önce bir ön lisans programına gidilmesi düşünülmelidir. Çünkü hemen lise mezuniyetinden sonra, hukukla ilgili ağır ve soyut kalan derslerle muhatap olmak öğrenciler için çok zorlayıcı olabilmektedir. Nitekim daha önce başka bir fakülteyi bitirmiş olan öğrencilerin hukuk konularını daha iyi anladıkları görülmektedir.

Bu bağlamda hukuk tercihi yapacak öğrencilerin öncelikle iki yıllık bir yüksekokula gitmeleri şartı getirilebilir. Adalet Meslek Yüksek Okulu (veya Adalet Yüksek Okulu, Adalet Akademisi gibi isimlerde bir ön lisans programı) tercihi yapılmalıdır. Öğrenci burada iki yıllık bir süre içinde temel hukuk bilgilerini edinir. Temel hukuk dersleri bu program dâhilinde alınır. Bu iki yılın sonunda başarılı olan ve hukuk fakültesine gitmek isteyen öğrenciler, üniversite giriş puanlarına ve bu ön lisans programı sonu yapılacak sınavda alacakları puanların ortalamasına göre hukuk fakültesi tercihi yapabilirler.

Bu iki yıllık eğitim sonunda hukuk fakültesi yerine başka bir fakülteye gitmek isteyen öğrenciler de yine diğer istedikleri fakültelere üniversite giriş puanlarına göre yerleştirilebilirler. Herhangi bir fakülteye gitmemeye karar veren öğrencilere de bir dönem daha mesleki eğitim (meselâ, icra dairelerinde çalışmak için gerekli kalem mevzuatı, damga vergisi ve harçlar gibi meslekî dersler) verilerek ön lisans diploması verilebilir.

İki yıllık ön hukuk eğitiminden sonra hukuk fakültelerine gelen öğrenciler, artık daha bilinçli birer hukukçu adayı olarak derslerine çalışacaktır. Kanaatimce bu aşamada hukuk fakültelerinde üç yıllık bir eğitim yetecektir. İki yıllık temel eğitim üzerine üç yıllık lisans eğitimi beklenen yararı sağlayacaktır. Bu üç yıllık dönemde öğrencilere hukuk felsefesi, hukuk metodolojisi gibi dersler başta olmak üzere temel hukuk mantığını kazandıracak dersler verilebilir. Pratik derslere ağırlık verilerek öğrencinin muhakeme yeteneği kazanması sağlanır. Böylelikle öğrencilerin temel hukuk mantığını kazanarak hayata atılmaları gerçekleştirilebilir.

B. HUKUK FAKÜLTESİ SAYILARI VE KONTENJANLAR AZALTILMALIDIR

Hukukçuların ülkenin aydın kesiminin önemli bir kısmını oluşturması gerçeği karşısında, eğitimde en yüksek kalite seviyesini sağlayabilmek için hukuk fakültelerinin sayısı ve öğrenci kontenjanı azaltılmalıdır. YÖK'ün daha önce almış olduğu temel bazı hukuk derslerinden asgari altı öğretim üyesinin bulunması kaydıyla öğrenci alınabilmesine yönelik düzenlemesi, çok daha fazla ağırlaştırılmalıdır. Her anabilim dalından en az doçent ünvanına sahip belli sayıda öğretim üyesi bulunması şartı getirilmelidir. Bunu sağlayamayan hukuk fakültelerine kesinlikle öğrenci kontenjanı verilmemelidir.

Üniversite sınavında ilk 100.000'e girenlerin tercihte bulunabileceklerine yönelik barajın daha aşağıya çekilmesi de düşünülebilir. Bu da kontenjanların azalmasına dolaylı etki edecektir.

IV. HUKUK FAKÜLTESİNDEKİ EĞİTİMİN KALİTESİNİ ARTIRACAK ÖNLEMLER

A. MÜFREDAT GÜNCELLENMESİ

Hukuk fakültelerinde öğrencilere temel hukuk mantığının ve muhakeme yeteneğinin kazandırılması esastır. Eğitimin de bunları sağlayacak nitelikte yeniden yapılandırılması gerekir. Ayrıca hukuk dallarının sürekli değişip geliştiği düşünülürse, dünyadaki gelişen hukuk dallarına uyum sağlayacak müfredatın verilmesine yönelik çalışma da yapılmalıdır. Dünyada hukuk alanındaki gelişim ve yeniliklere ayak uyduracak bir planlama yapılmalıdır. İki yıllık ön lisans akabinde verilecek üç yıllık lisans eğitiminde ülke çapında müfredat güncellemesi elzemdir.

B. DEVAM ZORUNLULUĞU MUTLAKA GETİRİLMELİDİR

Müfredatın güncellenmesi, pratik çalışmaların zorunlu hale getirilip yaygınlaştırılmasına uyumlu olarak devam zorunluluğunun getirilmesi gerekir. Mevcut durum itibarıyla öğrenci sayısının çokluğu, fizikî imkânların yetersizliği dolayısıyla neredeyse hiçbir hukuk fakültesinde fiilen devam zorunluluğu aranmamaktadır. Bu da hukuk eğitimini adeta bir açık öğretim haline getirmektedir.

Devam zorunluluğunun olmaması, başka fakülte mezunlarının rahatlıkla hukuk fakültesini okumalarının yolunu açmaktadır. Oysa bir hukukçu, diğer fakülteleri devam zorunluluğu yüzünden okuyamamaktadır.

Hukuk derslerinin tam anlamıyla verilmesi, temel hukuk mantığının kazanılması ancak derste öğretim üyesiyle karşılıklı etkileşim neticesinde gerçekleşebilecektir. Bir ders, sınıf ortamında hoca tarafından yüz yüze işlenme suretiyle daha kalıcı bir şekilde öğrenilebilecektir. (Korona virüs salgın döneminde derslerin internet üzerinden yapılabilmesine yönelik tecrübe kazanıldı. Ancak bu durumda bile daha verimli olan, bu derslerin canlı çevrimiçi şeklinde, öğrencilerin aktif katılımıyla yapılanlarıdır). Ayrıca öğrencinin kampüs ortamındaki yaşamları da onların sosyal ilişkilerini geliştirmek suretiyle kişisel gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

Devam zorunluluğu sayesinde öğrenciler, dersin öğretim üyesiyle karşılıklı olarak daha aktif bir öğrenme sürecine girebileceklerdir. Derslerde soru sormak, pratik çalışmalara katılmak, kararları değerlendirmek gibi aktif bir şekilde katılma neticesinde, öğrenciler ilgili dersi daha iyi öğrenebileceklerdir. Ancak beklenen faydaların sağlanabilmesi için öğrenci sayılarının mutlaka azaltılması şarttır. Devam zorunluluğunu sağlayabilmek ve etkisini artırabilmek için öğrenci sayısının azaltılması gerekir. Çok kalabalık sınıflarda öğrencilerin derse aktif katılabilmeleri pek de mümkün olmamaktadır.

Bu noktada, çalışan ya da derslere devam edemeyecek öğrencilerin olumsuz etkilenecekleri ileri sürülebilir. Eskiden devam zorunluluğunun olmadığı ekstern hukuk programları bulunmaktaydı. Bu itibarla öğretim üyesi sayısının çok olduğu bir veya iki hukuk fakültesi bünyesinde ekstern hukuk programı açılması düşünülebilir.

C. İKİNCİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ YANI SIRA YETERLİ ÖĞRETİM ÜYESİ VE ALTYAPISI OLMAYAN HUKUK FAKÜLTELERİ KAPATILMALIDIR

Hukuk fakültelerinin sayısının ve öğrenci kontenjanlarının azaltılmasına paralel olarak ikinci öğretim programları ile yeterli öğretim üyesi ve altyapısı olmayan hukuk fakülteleri (gerek devlet, gerekse de vakıf hukuk fakülteleri) kapatılmalıdır.

En kolay açılan fakültelerin başında, hukuk fakülteleri gelmektedir. Bu yüzden yeterli altyapı sağlanmadan plansız bir şekilde çok sayıda hukuk fakültesi açılmış bulunmaktadır.

İkinci öğretim programlarında, öğretim üyesi sayısı da yetersizse, bir öğretim üyesinin aynı dersi iki defa anlatması gerekmektedir. Ayrıca derslerin de geç saatlere kadar uzaması, ikinci öğretimlerin kendisinden beklenen faydayı vermesini engellemektedir. Devam zorunluluğunun da aranmamasına bağlı olarak, birçok ikinci öğretim öğrencisi, normal öğretim ders saatlerinde dersi takip etmekte ve bu durum da sınıfların aşırı kalabalık olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla bu programların kapatılması, öğretim üyelerinin üzerindeki yükü azaltmaya ve onların bilimsel çalışmalarına daha fazla zaman ayırmalarına katkı sağlayacaktır.

Bir hukuk fakültesinin olmazsa olmaz unsuru kütüphanesidir. Yeterli kapsamda kütüphanesi bulunmayan hukuk fakültelerinin (gerek devlet, gerekse de vakıf) açılmasına izin verilmemelidir. Belli süre içinde eksikliklerin tamamlanamaması halinde bunlar kapatılmalıdır.

Ayrıca hukuk fakültelerinin öğrencilerine başta hukukla ilgili olmak üzere çeşitli etkinlikleri sunuyor olabilmesi gerekir. Hukuk fakültelerinin, öğrencilerin kültürel, sosyal gelişimlerini sağlayacak etkinlikleri yapabilecek kapasitede olmaları sağlanmalıdır.

Hukuk fakülteleri tercih barajının daha yüksek puan sınırlarına çekilmesi de bu eksikliği olan fakültelerin kapatılması sürecini hızlandıran bir etki oluşturacaktır.

D. İKİNCİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KAPATILMASI KARŞISINDA ÖĞRETİM ÜYELERİNİN ÖZLÜK HAKLARI İYİLEŞTİRİLMELİDİR

Üniversiteler genelinde öğretim üyeleri değerlendirildiğinde, hukuk fakültesi öğretim üyelerinin maddî imkânlar itibarıyla daha dezavantajlı olduğu söylenebilir. Çünkü yapabilecekleri alternatif meslekler arasında, öğretim üyeliği maddî kazanç bakımından son sıralarda yer almaktadır. Bir hukuk fakültesi öğretim üyesi, hâkim-savcılık ya da avukatlık yapması halinde çok daha fazla gelir elde edebilecektir. Bu yüzden hukuk fakültesi öğretim üyeliğinin cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Bu cazibe sağlanamadığında, fiilen birçok hukukçu öğretim üyesinin derslerinden kalan zamanlarda avukatlık yaptığı görülmektedir.

Elbette bir hukukçu öğretim üyesinin uygulamanın içinde olması ve uygulamayı bilmesi, gerek öğrencilerin yetişmesi ve gerekse bilimsel çalışmalar bakımından katkı sağlayacaktır. Ancak bu hususta denge kurulması da şarttır. Bir öğretim üyesinin aslî görevinin akademik çalışmalar yapması ve öğrenci yetiştirmek olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden öğretim üyesinin aslî görevlerini yerine getirmesi hususunda özlük haklarının iyileştirilmesi mutlaka gündeme gelmelidir. Özellikle ikinci öğretim programlarının kapatılması halinde, ilgili gelir kayıplarını telafi edecek düzenlemeler yapılmalıdır.

Öğretim üyelerinin bilimsel yayınlarının teşvik edilmesi bakımından akademik teşvik desteğinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Mevcut akademik teşvik yönetmeliği kapsamında bir hukuk fakültesinde öğretim üyesi, bir yıllık süre içinde yapmış olduğu yayınlardan en fazla 30 puan ve aldığı atıflardan da yine 30 puan alabilmektedir. Genellikle proje ve uluslararası tebliğ de bulunmadığı için bir hukukçu öğretim üyesinin fiilen azami 60 puan alabildiği görülmektedir. (Oysa yönetmelik kapsamında teorik olarak alınabilecek üst sınır 100'dür). Alınan puana göre akademik teşvik ödemesine hak kazanmaktadır.

Bu puanların çok düşük olduğu görülmektedir. Hâlbuki bir hukuk kitabı yazmak veya kapsamlı bir makale yapmak çok fazla emek gerektirmektedir. Bunların gerçek anlamda desteklenmesi gerekmektedir. Meselâ tek isimli (yahut ilk isimli) bir bilimsel hukuk kitabı yazarlığına en az 50 puan, bir makaleye ise en az 20 puan verilmelidir. Sunulan tebliğlerin uluslararası olması istenmektedir. Elbette uluslararası bildiriler desteklenmelidir. Hatta tamamen hukukçuların sunum yaptığı gerçek manadaki bir uluslararası hukuk kongresindeki sunuma çok daha yüksek puanlar verilmelidir. Ancak hukuk alanında fiilen akademik teşvik desteği alan uluslararası kongrelerin, çok büyük oranda sosyal bilimlerde yapılan multidisipliner kongreler olduğu görülecektir. Bunların da hukuk bilimine katkısı tartışmaya açıktır. Oysa hukuk alanında yapılan ulusal kongrelerde sunulan bildirilerin, bu tür çok disiplinli sosyal bilimlerde sunulan bildirilerden çok daha kaliteli olduğu ise tartışmasızdır.

Bu itibarla ulusal kongrelere de akademik teşvik verilmelidir. Yapılacak düzenlemelerle hukukçu akademisyenlerin yaptıkları yayınlarla akademik teşvikten 100 puan alabilmeleri mümkün hale getirilmelidir.

Belirtilen sebeplere istinaden hukuk alanında bilimsel çalışmaları artırmak ve dolayısıyla hukuk eğitiminde kaliteyi yükseltebilmek için öğretim üyelerine bu yönde verilecek teşviklerin artırılması gerekir. Bu yüzden hukuk alanında akademik teşvik yönetmeliği elden geçirilmeli, hukukçu öğretim üyelerine verilecek teşvik miktarı bu yönetmelik kapsamında birkaç kat artırılmalıdır. Hukuk eğitiminde kalitenin sağlanmasında önemli sacayaklarından birini teşkil eden hukuk fakültesi öğretim üyeliğini teşvik etmek ve öğretim üyelerinin kalitesini artırmak ancak bu gibi düzenlemeler yoluyla olabilecektir.

E. MEZUNİYET AŞAMASI VE SONRASI

Hukuk öğrencilerin mezun olabilmesi için bitirme projesi ödevi tarzında proje hazırlamaları düzenlemesi getirilmelidir. Bu proje ödevi sayesinde, henüz öğrencilik aşamasındayken bir karar incelemesi yahut dava dilekçesi yazma fırsatı kazanmış olacaklardır. Bu da öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri bakımından bir fırsat sunacaktır. Burada yapılan çalışmalar, ileride farklı mesleklerde bulunsalar dahi bilimsel çalışma yapmalarını, hukuk konusunda eser vermelerini teşvik eder nitelikte olacaktır.

Benzer şekilde, öğrencilerin bu tür çalışmalarını teşvik etmek çeşitli yarışmalar düzenlenmelidir. Öğrencilerin hazırladıkları ödevler, yayınladıkları makaleler ödüllendirilmek suretiyle öğrencilerin ufku genişletilmelidir.

Mezuniyet sonrası yüksek lisans yapmalarını teşvik eden düzenlemeler yapılmalıdır.

SONUÇ

“Adalet mülkün temelidir” vecizesinde ifadesini bulduğu üzere, devletin varlığının temel şartını adalet oluşturmaktadır. Adaletin sağlanması, adil bir devlet düzeninin tesisi ancak iyi yetişmiş hukukçularla sağlanabilir. Hukukçuların en iyi şekilde yetişmesi bakımından temel bir zihniyet değişimine gitmek ve hukuk fakültelerindeki eğitimi yeniden yapılandırmak büyük bir zorunluluk teşkil etmektedir.

Hukuk fakültelerinde verilen eğitimin kalitesini artırmak, ülkenin geleceğine yönelik yapılacak en önemli yatırımlardan olacaktır. Ancak bu eğitimin kalitesini artırmak ortaöğretim sürecinden başlayan temel bir dönüşümü gerektirmektedir. Hukuk fakültelerini yeniden yapılandırmak, alt yapılarını güçlendirmek, müfredatı yeniden düzenlemek, öğretim üyelerinin çalışma şartlarını ve özlük haklarını iyileştirip akademik çalışmaları teşvik etmek gibi adımların atılmasıyla başarı sağlanabilecektir.